

Domagoj Vidović
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
dvidovic@ihj.hr

NAGLASCI U *RJEČNIKU STRANIH RIJEČI* I
NAGLASNOME PRIRUČNIKU ADOLFA BRATOLJUBA
KLAJČA U USPOREDBI SA *ŠKOLSKIM RJEČNIKOM*
HRVATSKOGA JEZIKA

U radu se ponajprije na temelju sklonidbe jednosložnih imenica *o*-osnova iznose temeljne razlike u uspostavi naglasnih tipova u Klaićevim djelima *Rječnik stranih riječi* i *Naglasni sustav standardnoga hrvatskog jezika* te *Školskoga rječnika hrvatskoga jezika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i *Školske knjige*. Zajednička je navedenim djelima dosljedna provedba novoštokavskih naglasnih pravila te nastojanje za usustavljanjem naglašivanja. Razlike se odnose na odabir naglasnih tipova koji su u Klaićevim djelima utemeljeni na starijim jezičnim priručnicima i dijalektološkoj građi, a u *Školskome su rječniku* zasnovani na odrazima praslavenskih naglasnih paradigma. Iz rada je razvidno da bi Klaićev doprinos usustavljanju naglašivanja u hrvatskome standardnom jeziku bio znatno veći da je njegov naglasni priručnik bio otisnut kad je nastao. U radu se navode i razlike u naglascima u suvremenim hrvatskim rječnicima koje su djelomično posljedicom nedostatka pravogovornih priručnika te selektivnoga odstupanja od novoštokavskih naglasnih pravila.

1. Uvod

U iznimno vrijednome i raznolikome opusu Adolfa Bratoljuba Klaića donekadna su bili zanemareni njegovi prinosi hrvatskomu naglasoslovlju. Iz njih se naziru tri tematska kruga kojima se taj znameniti hrvatski kulturni djelatnik bavio, od kojih je jedan dijalektološki, a dva se odnose na hrvatski standardni je-

zik. Klaićev je doprinos standardnojezičnomu naglašivanju dvostruk. U različitim se izdanjima *Rječnika stranih riječi* Klaić istaknuo kao prvi hrvatski autor koji se temeljito bavio naglašivanjem posuđenica te ih je sustavno i dosljedno prilagođivao novoštokavskoj naglasnoj normi. Njegovo pak nedavno objavljeno djelo *Naglasni sustav standardnoga hrvatskog jezika* jedan je od rijetkih i najcjelovitijih hrvatskih naglasnih priručnika. U njemu je autor stopio teorijska znanja zasnovana na djelima svojega učitelja Stjepana Ivšića koja je praktično primjenjivao uvježbavajući glumce pravilnoj dikciji. U njemu Klaić donosi i mnoge potvrde iz različitih štokavskih govora te upućuje na njihove međusobne razlike. Da su potvrde iz štokavskih govora važne i za standardnojezično naglašivanje, neizravno priznaje i dio standardologa koji u naglašivanju razlikuje tzv. mediteranski i kontinentalni tip¹. Novija dijalektološka istraživanja, ali i primjeri iz Klaićeva *Naglasnoga sustava* pokazuju da su za usustavljanje hrvatskoga naglašivanja važni i pojedini primjeri iz čakavskoga i kajkavskoga narječja.

U ovome ću se radu ponajprije pozabaviti Klaićevim prikazom naglasnoga sustava te ga usporediti s novijim leksikografskim djelima, ponajprije sa *Školskim rječnikom hrvatskoga jezika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školske knjige. Pritom ću nastojati ukazati na određene neujednačenosti u naglašivanju najčešćih hrvatskih riječi koje bi se možda i prije riješile da je Klaićev priručnik bio dostupniji. Zbog ograničenja ću se veličine rada naglašivanja posuđenica dotaknuti usporedbom nekoliko primjera iz izdanja *Rječnika stranih riječi* kojima je autor sam Klaić s primjerima iz novijih izdanja u kojima su priređivači poprilično odstupali od Klaićeva naglasnoga sustava.

2. Opća usporedba odrednica morfološkoga bloka *Školskoga rječnika hrvatskoga jezika* i Klaićevih naglasnih tipova

Pri naglašivanju se natuknica u *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* nastojalo strogo pridržavati hrvatske standardnojezične norme utemeljene na novoštokavskim naglasnim pravilima, tako da nisu navedeni likovi s naglaskom na zadnjemu slogu (npr. *studěnt*) ni oni sa silaznim naglaskom u sredini riječi (*akumulâtor*) čak ni u posuđenicama, ponajprije stoga što bi nesustavno kršenje te norme nepotrebno prouzročilo destabilizaciju sustava. Treba napomenuti da

¹ Anić (2019: VII) tvrdi da se mediteranski tip odlikuje dosljednijim prenošenjem silaznih naglasaka na prvi slog i prednaglasnicu, a kontinentalni metatonijom, tj. prilagođivanjem silaznih naglasaka u uzlazne. Metatonijski naglasak tipa *Amerikânka* u novije se vrijeme bilježi u nekim hrvatskim priručnicima iako je naglasak tipa *Amerikânka* potvrđeniji u štokavskim govorima i većini jezičnih priručnika uključujući i *Školski rječnik*.

se tih pravila pridržavao i Adolf Bratoljub Klaić te u izdanjima *Rječnika stranih riječi* koje je osobno uređivao nisu zabilježeni silazni naglasci izvan početnoga sloga ni u posuđenicama ni u tuđicama. U novijim se izdanjima Klaićeva rječnika takvi naglasci nesustavno navode tako da se, primjerice, u *Novome rječniku stranih riječi* Školske knjige iz 2012. uz standardnojezični naglasak *komèntātor* navodi i razgovorni *komentātor*, ali se uz riječ *akumulātor* ne donosi razgovorni lik *akumulātor*. Slično je i s riječima *stūdent* i *asīstent*. Uz prvu je riječ u *Novome rječniku stranih riječi* naveden samo standardnojezični naglasak, a uz drugu se navodi i razgovorni lik *asistènt*. U suprotnosti je to s tvrdnjom priređivačica Ljiljane Jojić i Anuške Nakić kako je „usklađena i dosljedno provedena akcentuacija natuknica” (NRSR: 11) te se očito u *Novome rječniku stranih riječi* izravno zadiralo u Klaićev naglasni sustav iako to u uvodnim napomenama nije navedeno. Primjeri su *studènt*, *asistènt* i *komentātor*² zabilježeni u *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku* (dalje u tekstu HER), a u *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. ²1997: 24) uz standardnojezični lik *stūdent* navodi se i razgovorni *studènt* te genitiv jednine *studènta* (taj genitivni lik nije zabilježen ni u jednome drugom suvremenom jezičnom priručniku). Treba napomenuti da su naglasci u imenicama tvorenim završetkom *-ent* kao što je *stūdent* obilato potvrđeni ne samo u organskim štokavskim govorima, nego i u jeziku medija. Imenice su pak tvorene završetkom *-ator* sa sustavnim novoštokavskim naglaskom kao što je *akumulātor* u organskim govorima danas rjeđe potvrđene³ od imenica tvorenih završetkom *-ent* s naglaskom na prvome slogu kao što je *stūdent* iako je nekoć (poglavito do 1990.) bio najzastupljeniji čak i u jeziku medija te su na njegovu rjeđu uporabu jamačno utjecali nenovoštokavski gradski govori (poglavito zagrebački) koji ponajviše utječu na jezik medija. Nadalje, u literaturi se često opravdano navode primjeri genitiva množine s dugosilaznim naglaskom (npr. *Bosānācā*) kao oni koji su obilno potvrđeni čak i u novoštokavskim mjesnim govorima, ali se primjeri genitiva množine s kratkosilaznim naglaskom (npr. *udōvica*), koji su također česti u mjesnim govorima (poglavito u južnoj Dalmaciji i Hercegovini), spominju tek otkad ih je u svojim radovima počeo navoditi Mate Kapović. U budućnosti će se svakako postaviti i pitanje dokuda u odstupanju od novoštokavske norme ići, tj. treba li od nje odstupati samo u posuđenicama ili i u temeljnome hrvatskom leksiku. Selektivno je mijenjanje novoštokavske naglasne norme neopravdano, a destabilizacija sustava koja se u medijima provodi (pa čak i djelomično nameće) i u oblici-

² U *Hrvatskome jezičnom savjetniku* (dalje u tekstu HJS) navodi se i metatonijski naglasak *komentātor*.

³ Silazni je naglasak u imenice *akumulator* u organskim govorima očekivaniji od onoga na riječi *student* zbog većega broja slogova, ali i zbog činjenice da je imenica *akumulator* kasnije ušla u hrvatski jezik.

ma naglasno donedavna posve nespornih riječi poput glagola tvorenih nastavcima *-avati* i *-irati* (npr. *izbjegāvā* ili *reciklīrā*), koja se nastoji opravdati čestoćom potvrđenosti u uporabi te čak utječe i na dio kroatista posve je nepotrebna sve dok se (ako se) ne odabere koja druga (nenovoštokavska) osnovica za naglasnu normu hrvatskoga standardnog jezika. Dotada je pak potrebno doradivati postojeću jer će se o smjerovima razvoja hrvatskoga naglasnog sustava još dosta raspravljati prije poduzimanja kakva sveobuhvatnijega zahvata. Naime, na temelju je građe iz suvremenih hrvatskih rječnika razvidno da je upravo nedostatak pravogovornih priručnika doveo do različitoga naglašivanja čak i posve uobičajenih i naizgled naglasno neproblematičnih riječi.

Kako bih zorno prikazao stanje u hrvatskim rječnicima, za početak ću iznijeti nekoliko naglasno razlikovnih glagolskih oblika u *Rječniku hrvatskoga jezika* Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža” i Školske knjige (dalje u tekstu RHJ) i HER-u⁴ te ih usporediti s oblicima navedenim u Klaićevu *Naglasnome sustavu*. Naime, različito se naglašuje čak i infinitiv glagola *reći*. U RHJ-u je te u Klaićevu *Naglasnome sustavu* naveden stariji naglasak *rèci*, a u HER-u je zabilježen mlađi infinitiv *rěci* nastao prema infinitivu potvrđenomu u štokavskim govorima u kojima je samoglasnik *i* otpao iz infinitivnoga nastavka. S obzirom na zabilježeni infinitiv *rèci*, u RHJ-u bi se očekivali i stariji infinitivni likovi *vúci* ili *trěsti* (koje, dosljedan u provedbi vlastita naglasnoga sustava, donosi Klaić u svojem naglasnom priručniku), no umjesto njih nalazimo novije likove *vúci* i *trěsti* također nastale prema infinitivu iz štokavskih govora u kojima samoglasnik *i* otpada iz infinitivnoga nastavka (usp. *rěci*). Iste likove nalazimo u HER-u te gotovo svim suvremenim hrvatskim jezičnim priručnicima.

Kako bi se izbjegle barem nedosljednosti u naglašivanju najobičnijih hrvatskih riječi, pri naglašivanju se u *Školskome rječniku* vodilo računa i o novijim naglasoslovnim spoznajama, poglavito onima koje omogućuju odabir sustavnih rješenja. Proučavanje su odraza praslavenskih naglasnih paradigma u hrvatskome jeziku potaknuli ponajprije radovi Mate Kapovića. Svođenje svih riječi na tri osnovne naglasne paradigme⁵ te izvođenje naglasnih tipova na teme-

⁴ Naglasci su u Anićevoj rječniku i HER-u u velikoj mjeri podudarni te nije bilo potrebno navoditi podatke za oba rječnika. Iako autori HER-a tvrde da su sastavljali „izrazito deskriptivan rječnik”, uvijek su odabirali jedno rješenje (nisu navodili sva potvrđena rješenja) te su ih samim tim u nekoj mjeri propisali.

⁵ Na ovome mjestu naglašujem kako je riječ o naglasnim paradigmama koje su prilagođene stanju u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku. Dakle, riječ je o sinkronijskim paradigmama koje su izvedene na temelju „dijakronijskoga proučavanja slavenske akcentuacije” (Kapović 2006: 159). O značajkama naglasnih paradigma opširnije se može pročitati u više Kapovićevih radova (primjerice, Kapović 2008a, 2008b i 2010). Sličan je pristup kao Ivšićev student imao i Klaić, tako da ispreplitanje sinkronijske i dijakronijske razine u naglašivanju ima tradiciju u hrvatskome naglasoslovlju.

lju njih znatno pojednostavnjuje i usustavljuje naglašivanje te omogućuje izbor. Tako je, primjerice, u *Školskome rječniku* u imenica koje pripadaju naglasnoj paradigmi *c* u genitivu množine odabran mlađi, analoški lik (npr. *sinōvā*) iako se u rječnicima i drugim priručnicima rijetko i nesustavno navode i stariji likovi (npr. *sinóvā*⁶). Kod glagola se pak pomičnost naglasaka u glagolskome pridjevu radnom nastojala očuvati u temeljnome glagolu (npr. *vūkao – vūkla – vūklo – vūkli*), a u prefigiranih je glagola ujednačeno arhaično pomicanje naglasaka na prvi slog (npr. *izvūkao – izvūkla – izvūklo – izvūkli*) koje je danas potvrđenije u mjesnim govorima i koje je navedeno u svim suvremenim jezičnim priručnicima.

U odabiru se rješenja, dakle, vodilo računa o načelu sustavnosti kako bi se uskladile postojeće nedosljednosti. Vodilo se računa i o tradicijskome načelu te se stoga u nekim primjerima (primjerice, u očuvanju pomičnosti naglasaka, ali i u čuvanju izvornoga mjesta naglasaka u učenim riječima grčkoga podrijetla, kao što je *filòzof*, te od njih izvedenih pridjeva, kao što je *filòzofskī*) čuva izvorno novoštokavsko mjesto naglasaka. Načelo je pak ovjerenosti i potvrđenosti u uporabi bilo najteže provesti jer se tek u novije vrijeme provode naglasoslovna istraživanja štokavskih govora te je pojedina uvriježena mnijenja teško potvrditi istraživanjima koja se provode među studentima ili unutar ciljnih skupina jer su za cjelovitiji uvid u naglasni sustav nužna iscrpna terenska istraživanja⁷. Katkad su rješenja koja su naizgled inovativna (poput odabira naglasne paradigme *c* kao standardnojezične u pridjevskoj sklonidbi; tip *mlâd – mlâda – mlâdo – mlâdi*) potvrđena među govornicima svih triju hrvatskih narječja (usp. Kapović 2008b: 203). S druge su se pak strane, budući da je riječ o školskome rječniku, izbjegle dvostrukosti u naglašivanju koje počesto nalazimo u drugim rječnicima i jezičnim priručnicima te je uvijek odabrano jedno rješenje. O tome jesu li potrebne određene dvostrukosti u općemu rječniku, može se raspravljati.

Budući da ću temeljnu usporedbu naglasaka u suvremenim hrvatskim rječnicima i u Klaićevu *Naglasnome sustavu* prikazati na jednosložnim imenicama

⁶ Zanimljivo je da se unutar morfološkoga bloka u pojedinim hrvatskim rječnicima poput HER-a navode i likovi koji se mogu smatrati arhaičnima (npr. *sinōvā*) i inovativnima (npr. *komentâtor*).

⁷ Često se tako tvrdi kako se zanaglasna dužina u razgovornome funkcionalnom stilu gubi, no to je stvar dojma koji se stječe na temelju istraživanja među govornicima hrvatskoga standardnog jezika u većim hrvatskim gradovima poput Zagreba, čija je dijalektna osnovica kajkavska, tj. u kojima se zanaglasna dužina izgubila već u organskim idiomima prije više stoljeća. S druge strane, zanaglasne dužine u potpunosti čuva veći dio štokavskih govora, a osobito onih u dalmatinskom priobalju i zaleđu, Hercegovini, Bosni, Lici, Banovini, Kordunu i dijelovima Slavonije. Zanaglasne se dužine čuvaju i u dijelu čakavskih govora. Već je na temelju tih općepoznatih dijalektoloških podataka razvidno da se gubljenje zanaglasnih dužina ne može smatrati općom pojavom u hrvatskome jeziku.

muškoga roda *o*-osnova, iznijet ću još nekoliko općih podataka o tome kako su naglašene druge vrste riječi, ponajprije pridjevi i glagoli.

U obradbi se pridjeva obratila pozornost na iskonske hrvatske likove neodređenih pridjeva, pa su mnogi pridjevi svrstani u naglasnu paradigmu *c*, u kojoj se preklapaju likovi muškoga i srednjega roda te množinski likovi u svim rodovima⁸ (npr. *mlâd – mlâda – mlâdo – mlâdi*), što se dosada nije bilježilo u suvremenim rječnicima hrvatskoga standardnog jezika iako je riječ o pojavi zajedničkoj svim trima hrvatskim narječjima (usp. čakavski *mlâd – mlâdâ – mlâdo – mlâdi*) koja se analoški prenosi i na pridjeve koji izvorno pripadaju naglasnoj paradigmi *a* (tj. kod kojih je naglasak u nominativu u svim rodovima u jednini i množini istovjetan) kao što su *bîstar – bîstra – bîstro – bîstri*. U Klaićevu je priručniku te u gramatici naglasna paradigma *a* očuvana, u različitim izdanjima Težak–Babićeve gramatike i u *Hrvatskoj gramatici* uz navedene se iskonske likove donose i mlađi likovi nastali analogijom prema *b* (tj. kod kojih se naglasak u muškome rodu razlikuje od naglaska u ostalim rodovima i u množini; npr. *bîstar – bîstra – bîstro – bîstri*), a u HJS-u navedeni su samo oblici po naglasnoj paradigmi *b*.

Za glagole se donosi prvo lice jednine i treće lice množine prezenta. Treće se lice jednine prezenta navodi kod glagola koji dolaze samo u trećemu licu i kod onih kod kojih su se u 3. licu jednine dogodile neke fonološke ili naglasne promjene (kod tih se glagola navodi i 1. i 3. lice jednine). Navodi se ujedno i imperativ 2. lica jednine, 1. lice jednine aorista te 3. lice jednine aorista kad je fonološki ili naglasno bitno. Navodi se potom 1. lice imperfekta svih nesvršenih glagola, pridjev radni u muškome rodu (osim za one glagolske pridjeve koji dolaze samo u ženskome ili samo u srednjemu rodu ili kad su srednji i ženski rod naglasno bitni te se tada navodi i množinski oblik u muškome rodu), pridjev trpni⁹ u muškome rodu kod prijelaznih glagola i nekih povratnih glagola, a glagolski prilog sadašnji i prošli kad je fonološki razlikovan. Treba također naglasiti kako se nastojalo očuvati pomičnost naglaska u glagolskome pridjevu radnom temeljnoga glagola (primjerice, *vûkao – vûkla – vûkla – vûkli*), dok je kod prefigiranih glagola naglasak ujednačen (navodi se, primjerice, samo lik *izvûkao* jer su likovi *izvûkla* i *izvûklo* pretkazivi). Pomičnost naglaska čuva i Klaić, no navodi likove ujednačene prema naglasnoj paradigmi *b*, primjerice *dâo – dâla – dâlo – dâli* (za razliku od *Školskoga rječnika* u kojemu su navedeni oblici *dâlo* i *dâli* koji su podudarni i s likovima u čakavskim i kajkavskim govorima sa sta-

⁸ Stoga i nije bilo potrebno navoditi likove *mlâde* i *mlâda* za ženski i srednji rod.

⁹ Kod glagolskoga pridjeva trpnoga nisu navedeni likovi za srednji i ženski rod te množinu svih triju rodova iako su katkad i oni pomični (primjerice, *uvučên – uvučêna – uvučêno – uvučêni*) te bi ih u svakome slučaju trebalo navesti u mogućim drugim izdanjima.

rijim naglasnim sustavom). U Klaića je zanaglasna dužina u prezentu ujednačena u svim licima te se čuva i u glagolima kao što je *kràsti* (*krádēm*) kod kojih u *Školskome rječniku* izostaje (*krádem*), dok i Klaić i *Školski rječnik* ujednačuju zanaglasnu dužinu u glagola kao što je *klàti* (*kòljēm*).

Aorist se navodi i kod svršenih i kod nesvršenih glagola stoga što većina gramatika spominje mogućnost izvođenja aorista i od nesvršenih glagola te navodi da se „aorisni nastavci dodaju obično svršenim glagolima, a rjeđe i nesvršenima. S nesvršenima ti nastavci daju značenje završenosti glagolima koji svojim vidom označuju trajanje radnje, dakle završenost radnje koja je trajala.” (Raguž 1997: 181) Autori *Hrvatske gramatike* pak navode: „U starijim razdobljima nije bio neobičan ni aorist nesvršenih glagola (u posebnoj sintaktičkoj funkciji). Aoristi nesvršenih glagola javljaju se i u suvremenome književnom jeziku i imaju značenje imperfekta.” (Barić i dr. 1997: 630). To je, dakako, povećalo i broj naglašanih aoristnih oblika u *Školskome rječniku*.

Dio jednostavnih prijedloga, veznika i čestica nije naglašen jer se u priručnicima navode kao nenaglasnice.

3. Naglasak jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova

U *Školskome je rječniku* jasno naznačeno kako se za imenice obvezno navode nominativ i genitiv jednine i množine (ako imenica ima množinu) te svi oblici u kojima se događa određena glasovna promjena ili promjena u naglasu. Ovisno o pripadnosti određenoj naglasnoj paradigmi, katkad se navode još dativ, akuzativ, vokativ i lokativ. Time je učinjen korak u usustavljanju naglašivanja u rječnicima jer čak i ako zanemarimo prilično neujednačene kriterije određivanja toga koje imenice imaju vokativ ili množinu, u drugim se suvremenim rječnicima (što će biti prikazano na primjerima iz RHJ-a i HER-a) poprilično nesustavno navode oblici pojedinih imenica te se imenice koje pripadaju istomu tipu počesto različito naglašuju.

Kako bih iznesenu tvrdnju potkrijepio, iznijet ću nekoliko primjera jednosložnih imenica muškoga roda koje pripadaju dijakronijskim *o*-osnovama. Kako bih ukazao na razlike u naglašivanju u trima suvremenim hrvatskim rječnicima, birao sam najzornije primjere te na temelju tipova navedenih u *Naglasnome sustavu* rekonstruirao naglaske ako ih Klaić¹⁰ u tome djelu nije zabilježio.

¹⁰ Već je i mogućnost rekonstrukcije Klaićevih naglasaka dokaz sustavnosti njegova naglašivanja. Dakako da Klaić nije imao potrebu naglašivati svaku riječ nakon što je utvrdio tipove. Katkad sam posegnuo za rekonstrukcijom tipova jer su mi mnoge riječi koje Klaić nije pojedinačno naglašivao bile prikladnije za usporedbu stanja u suvremenim rječnicima. Pokušaj bi pak uspostave tipova u HER-u ili RHJ-u teško bio moguć.

3.1. Naglasna paradigma *a* jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova

Među imenicama koje se sklanjaju po naglasnoj paradigmi *a* najmanje su razlike stoga što su u njima mjesto naglaska i dužina (osim u genitivu kratke množine, u kojemu se samoglasnik prije dočelnoga *a* dulji) nepromjenjivi.

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	jäd	jäd	jäd	*jäd
G jd.			jäda	*jäda
N jd.			jädi	*jädi
G mn.	jädā		jädā	*jädā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	gäd	gäd	gäd	*gäd
G jd.			gäda	*gäda
N jd.		gädovi	gädovi	*gädovi/*gädi
G mn.			gädōvā	*gädōvā/*gädā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	cär	cär	cär	*cär
G jd.			cära	*cära
V jd.			cäre	*cäre/cäru
N jd.	cärevi	cärevi ¹¹	cärevi	*cärevi
G mn.	cärēvā		cärēvā	*cärēvā/*cārā

Iz tablice je razvidno da RHJ u množini (kad je bilježi) katkad navodi samo nominativ množine, a katkad još i genitiv. U HER-u je zabilježen i iskonski kratkosilazni naglasak, ali i analoški kratkouzlazni (prema naglasnoj paradigmi *b*). U Klaićevu je *Naglasnome sustavu* navedeni naglasni tip prepoznat i dosljedno proveden. Pritom je važno naglasiti da Klaić navodi i sve oblike kratke množine koja se danas uglavnom smatra zastarjelom ili stilski obilježenom. Klaić (2013: 14) je prepoznao i tendenciju da mnoge imenice koje pripadaju naglasnoj paradigmi *a* te pripadaju kategoriji neživoga u lokativu mijenjaju

¹¹ U HER-u doslovno stoji *cär*, *-evi*, no nominativ je množine u ovome radu raspisan.

naglasak u kratkouzlazni (npr. *ràtu* ili *čàsù*) na koju se osvrće i Mate Kapović (2006: 161–162) domećući kako se u istočnim hrvatskim krajevima naglasak jednosložnih imenica često mijenja u kratkouzlazni (npr. *ràkovi*).

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova u *Školskome rječniku* mogli bismo grafički prikazati na dolje naveden način. Napominjem da se vokativ jednine donosio samo ako se u njemu dogodila koja glasovna promjena te da ga ni u jednome od naglasnih tipova jednosložnih imenica *o*-osnova nije potrebno navoditi jer je uvijek silazan, a je li naglašeni samoglasnik dug ili kratak, ovisi o nominativu. Slično je i s vokativom množine osim što se (poglavito u dugoj množini) katkad analoški ujednačuje s nominativom množine. Da se morfološko-naglasni blok *Školskoga rječnika* radio po tipovima iz Klaićeva *Naglasnoga sustava*, bio bi posve istovjetan. Iz tablice je razvidno da je u naglasnoj paradigmi *a* u ovome tipu imenica naglasno razlikovan samo genitiv kratke množine.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	"	"
G	"	"/^

3.2. Naglasna paradigma *b* jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova

U naglasnoj paradigmi *b* razlikujemo više podtipova, a ono je po čemu su jednosložne imenice muškoga roda koje pripadaju tomu tipu u hrvatskome standardnom jeziku različite od drugih to što u nominativu jednine imaju silazan, a u genitivu uzlazan naglasak.

3.2.1. Podtip *b* 1

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	gròb	gròb	gròb	*gròb
G jd.	gròba		gròba	*gròba
N jd.	gròbovi	gròbovi	gròbovi	*gròbovi/*gròbi
G mn.	gròbōvā		gròbōvā	*gròbōvā/*gròbā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	pöp	pöp	pöp	pöp
G jd	pöpa	pöpa	pöpa	pöpa
V jd.			pöpe	pöpe
N jd.	pöpovi	pöpovi	pöpovi	pöpovi/pöpi
G mn.	pöpövä		pöpövä	pöpövä/pöpä

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	könj	könj	könj	könj
G jd	könja	könja	könja	*könja
V jd.		könju		
N jd.	könji		könji	*könji
G mn.	könjä		könjä	könjä
D mn.		könjima/ könjma		*könjima

Navedene se imenice sklanjaju po naglasnoj paradigmi *b*, a za potrebe ova-
 ga rada podtip po kojemu se sklanjaju možemo nazvati *b* 1. Osim što je razvid-
 no kako se u HER-u i RHJ-u za isti tip imenice ne navode uvijek isti padeži (u
 trima se odabranim imenicama u HER-u ni u jednome slučaju ne navodi genitiv
 množine, a katkad ni genitiv jednine), razvidno je da u RHJ-u nije prepoznat ni
 naglasni tip jer bi genitiv množine imenica *grob* i *pop* morao biti istovjetan. U
 Klaićevu *Naglasnome sustavu* navedeni je naglasni tip prepoznat, navodi se cje-
 lokupna paradigma te se sve riječi koje mu pripadaju (a koje Klaić razvrstava u
 različite podtipove) naglašuju tako da nominativ i vokativ jednine imaju kratko-
 silazan, a ostali oblici (osim genitiva kratke množine) kratkouzlazan naglasak.

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova u
Školskome rječniku mogli bismo grafički prikazati na sljedeći način:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	˘	˘
G	˘	˘/˘'

Da se radilo po tipovima iz Klaićeva *Naglasnoga sustava* (vidjeti tablicu ispod), naglasak bi se razlikovao tek u genitivu duge množine s tim da Klaić (2013: 15) upozorava da se naglasak u nominativu jednine katkad ujednačuje prema tipu *svàt* (dakle, prema naglasnoj paradigmi *a*¹²), a navodi da je u govorima potvrđen i genitiv množine *pòpōvā* koji je podudaran s likom navedenim u *Školskome rječniku*.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	˘	˘
G	˘	˘/˘'

3.2.2. Podtip *b* 2

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	vôl	vôl	vôl	vôl
G jd	vòla	vòla	vòla	vòla
V jd.		vòle	vòle	vòle
N jd.	vòlovi	vòlovi	vòlovi	vòlovi/vòli
G mn.	vòlōvā		vòlōvā	vòlōvā/vólā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	stôl	stôl	stôl	*stôl
G jd	stòla		stòla	*stòla
N jd.	stòlovi	stòlovi	stòlovi	*stòlovi/*stòli
G mn.			stòlōvā	stòlōvā/*stólā

Navedene imenice također pripadaju naglasnoj paradigmi *b*, ali se od imenica koje su za potrebe ovoga rada svrstane u podtip *b* 1 razlikuju po tome što imaju dugi naglasak u nominativu. U HER-u se ni u jednome primjeru ne donosi genitiv množine, a naglasak se imenica *vol* i *stol* razlikuje u genitivu množine u RHJ-u iako navedene imenice pripadaju istomu podtipu. U *Školskome rječniku* i Klaićevu *Naglasnome sustavu* naglasak se po-

¹² Isto navodi i Kapović (2006: 164) ističući tip *pòpovi*.

dudara u jednini, a u genitivu je množine (primjerice, *vòlōvā*) u potonjemu djelu naglasak ujednačen prema nominativu množine (primjerice, *vòlovi*), s tim da Klaić navodi da je zabilježen i naglasak *vòlōvā* (Klaić 2013: 17). Kapović (2006: 165) pak upozorava da se nominativ množine imenica koje pripadaju ovomu tipu često ujednačuje prema naglasnoj paradigmi *a* (npr. *stòlovi*).

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova koje pripadaju navedenomu podtipu u *Školskome rječniku* može se grafički prikazati na sljedeći način (s tim da primjer kratke množine imenica ovoga tipa u *Školskome rječniku* nisam zabilježio te je navedeni lik potencijalan).

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	˘
G	˘	˘/ʹ

Da se radilo po tipovima iz Klaićeva *Naglasnoga sustava* (vidjeti tablicu ispod), u imenica bi koje pripadaju tomu podtipu genitiv jednine bio ujednačen prema nominativu množine.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	˘	˘
G	˘	˘/ʹ

Podtipove *b 1* i *b 2* naglasne paradigme *b* mogli bismo svesti na jedan podtip jer je među njima razlika samo u nominativu množine, što ne utječe na naglasak dugih padeža. Taj bismo podtip u pojednostavnjenoj tipologiji mogli nazvati *b 1*. Grafički bi se to moglo prikazati na sljedeći način:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	˘/ˆ	˘
G	˘	˘/ʹ

Klaićev se tip pak od onoga iz *Školskoga rječnika* razlikuje tek u genitivu kratke množine:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	v/ʌ	˘
G	˘	v/ʷ

3.2.3. Podtip *b* 3

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	vrâč	vrâč	vrâč	vrâč
G jd	vrâča	vrâča	vrâča	vrâča
V jd.			vrâču	vrâču
N jd.	vrâčevi/vrâči	vrâčevi	vrâčevi	vrâčevi
G mn.			vrâčēvā	vrâčēvā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	jêž	jêž	jêž	*jêž
G jd	jêža	jêža	jêža	*jêža
I jd.			jêžom	*jêžom
N jd.	jêževi	jêževi	jêževi	*jêževi/*jêži
G mn.			jêžēvā	jêžēvā/jêžā

Gore navedene imenice također pripadaju naglasnoj paradigmi *b*, ali se od imenica koje su za potrebe ovoga rada svrstane u podtip *b* 1 razlikuju po tome što imenice koje se po njoj sklanjaju imaju dugi naglasak, a od podtipova *b* 1 i *b* 2 razlikuju se u svim kosim padežima (osim genitiva kratke množine) te u njima imaju dugouzlazni naglasak. Iz gore je navedenih razloga razvidno da je riječ o posebnome tipu naglasne paradigme *b* koji za potrebe ovoga rada možemo nazvati podtipom *b* 3, a u pojednostavnjenoj inačici po kojoj je podtipove *b* 1 i *b* 2 moguće svesti na jedan podtip – *b*1 – taj bismo podtip nazvali *b* 2. Među izdvojenim imenicama koje pripadaju tipu *b* 3 u RHJ-u se i HER-u ne navodi genitiv množine (koji s obzirom na naglasak i nije nužno navoditi), no u nominativu množine bilježimo dugouzlazni naglasak (kao u *Školskome rječniku*), kratkosilazni (ujednačen prema naglasnim paradigmama *a* i *c*) te posve

inovativni kratkouzlazni naglasak. Razvidno je i to da se naglasak u kosim padežima od nominativa razlikuje u svim padežima osim u vokativu (što je, kako smo već spomenuli, pretkazivo).

Da se morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova u *Školskome rječniku* radio po tipovima iz Klaićeva *Naglasnoga sustava*, bio bi posve istovjetan. Klaić (2013: 20) navodi i podatak da se u „južnim krajevima” naglasak ujednačuje u kratkosilazni (npr. *vrāčevi*) prema tipu *drûg* (tj. prema naglasnoj paradigmi *c*; usp. dalje u tekstu), što Kapović (2006: 169) i Vidović (2013: 165) bilježe u mjesnim govorima u južnoj Dalmaciji i jugoistočnoj Hercegovini. Grafički bismo, dakle, podtip *b* 3 mogli prikazati na sljedeći način:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	'
G	'	'

3.3. Naglasna paradigma *c*

Jednosložne imenice muškoga roda koje se sklanjaju po naglasnoj paradigmi *c* po starijemu (novo)štokavskom naglasnom sustavu imaju pomičan naglasak u genitivu te dativu, lokativu i instrumentalu množine (kako je navedeno u Klaićevu *Naglasnome sustavu*; tip *sinóvā*), a noviji je naglasak u dugoj množini (kako je navedeno u *Školskome rječniku*) nepomičan (tip *sîñōvā*) te vjerojatno ujednačen prema naglasnoj paradigmi *a*. I navedena je naglasna paradigma za potrebe ovoga rada podijeljena na više podtipova pri čemu je važno istaknuti kako je u imenica koje se sklanjaju po naglasnoj paradigmi *c*, a pripadaju kategoriji neživoga razlikovan lokativ jednine.

3.3.1. Podtip *c* 1

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	vûk	vûk	vûk	*vûk
G jd			vûka	*vûka
N jd.	vûci/vûkovi	vûci/vûkovi	vûkovi/vûci	*vûkovi/*vûci
G mn.	vûkōvā		vûkōvā/vûkā	*vûkōvā/*vûkā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	sîn	sîn	sîn	*sîn
G jd			sîna	*sîna
N jd.	sînovi	sînovi/sîni	sînovi	*sînovi/*sîni
G mn.	sînôvâ/sinóvâ	sînôvâ/sinóvâ	sînôvâ	*sînôvâ/*sinóvâ/*sînâ

Navedene se imenice sklanjaju po naglasnoj paradigmi *c*, a za potrebe ovoga rada podtip po kojemu se sklanjaju možemo nazvati *c* 1. U izdvojenim imenicama koje pripadaju tomu tipu u RHJ-u se i HER-u ne navodi genitiv množine (koji s obzirom na naglasak i nije nužno navoditi) te se u HER-u kratka množina donosi samo za nominativ množine. I RHJ i HER u genitivu množine uz noviji lik *sînôvâ* donose stariji *sinóvâ*, ali ga ne navode kod imenice *vuk*. Naglasak se u *Školskome rječniku* i Klaićevu naglasnome priručniku podudara u većini padeža s tim da Klaić u dugoj množini dosljedno uz mlađe (npr. genitiv množine *drüğôvâ* te dativ, lokativ i instrumental množine *drüğovima*) donosi starije likove (npr. genitiv množine *drugôvâ* te dativ, lokativ i instrumental *drugòvima*).

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova koje pripadaju ovomu tipu mogli bismo grafički prikazati na dolje naveden način. Da se radio po tipovima iz Klaićeva *Naglasnoga sustava*, bio bi posve istovjetan, s tim da Klaić usporedno donosi i starije likove s naglasno razlikovnim oblikom za dativ, lokativ i instrumental duge množine.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	ʋ/^
G	^	ʋ/'

3.3.2. Podtip *c* 2

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	grâd	grâd	grâd	*grâd
G jd			grâda	*grâda
L jd.			grâdu	grâdu

N jd.	grādovi	grādovi	grādovi	*grādovi/*grādi
G mn.			grādōvā	*grādōvā/*gradōvā/*grādā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	vāl	vāl	vāl	*vāl
G jd			vāla	vāla
L jd.			vālu	vālu
N jd.	vāli/vālo- vi	vālovi/vāli	vālovi/vāli	*vālovi/vāli
G mn.			vālōvā/vālā	*vālōvā/*valōvā/*vālā

Navedene imenice također pripadaju naglasnoj paradigmi *c*, ali se od imenica koje su za potrebe ovoga rada svrstane u podtip *c* 1 razlikuju po tome što gore navedene imenice pripadaju kategoriji živoga te u lokativu imaju dugouzlazni naglasak. Stoga ih za potrebe ovoga rada možemo svrstati u podtip *c* 2. HER i RHJ imenicu *val* u dugoj množini naglašuju prema naglasnoj paradigmi koju smo za potrebe ovoga rada nazvali *b* 3, a u kratkoj prema naglasnoj paradigmi *b* 1. Mlađi lokativ množine nije naglasno razlikovan, ali jest stariji (*gradōvima*) s kojim su se izjednačili dativ i instrumental.

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova koje pripadaju ovom podtipu u *Školskome je rječniku* istovjetan onomu u Klaićevu *Naglasnome sustavu* (s već spomenutom ogrادم o razlici u dativu, lokativu i instrumentalu kratke množine koja u tablici nije navedena) te bismo ga mogli grafički prikazati na dolje naveden način.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	√^
G	^	√'
L	'	√'

Podtipove bismo *c* 1 i *c* 2 mogli svesti na jedan podtip jer je među njima razlika samo u lokativu jednine u kojemu imenice koje pripadaju kategoriji živoga imaju dugouzlazan naglasak. Taj bismo podtip u pojednostavnjenoj tipologiji mogli nazvati *c* 1. Grafički bismo to mogli prikazati na dolje navedeni način:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	ʌ/ˆ
G	^	ʌ/ʼ
(L – neživo)	ʼ	ʌ/ʼ

Klaić pak bilježi i stariji lik duge množine za genitiv te dativ, lokativ i instrumental.

3.3.3. Podtip *c* 3

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	bôg	bôg	bôg	bôg
G jd.	bôga		bôga	bôga
V jd.			bôže	bôže
N jd.	bôzi/bôgovi	bôgovi/bôzi	bôgovi	bôgovi/bôzi
G mn.		bôgōvā	bôgōvā	bôgōvā/bôgā
DLI mn.				bôgovima/bôzima

Gore navedene imenice također pripadaju naglasnoj paradigmi *c*, ali se od imenica koje su za potrebe ovoga rada svrstane u podtipove *c* 1 i *c* 2 razlikuju po tome što u genitivu imaju kratak naglasak, a kako pripadaju kategoriji živoga, u lokativu im se jednine naglasak ne mijenja (tu su istovjetne imenicama koje se sklanjaju po podtipu *c* 1). Možemo ih stoga svrstati u podtip *c* 3. Razlika je između *Naglasnoga sustava* i *Školskoga rječnika* u tome što je likove u nominativu i genitivu duge množine Klaić ujednačio prema tipu *pôp*. Ista je ujednaka provedena i u RHJ-u te HER-u.

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica muškoga roda koje pripadaju podtipu *c* 3 u *Školskome rječniku* mogli bismo grafički prikazati na dolje naveden način.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	ʌ
G	ʌ	ʌ/ʼ

Klaićevo se naglašivanje pak od onoga iz *Školskoga rječnika* razlikuje u nominativu i genitivu duge množine:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	ʏ/ʌ
G	ʌ	ʏ/ʹ

3.3.4. Podtip c 4

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	rôg	rôg	rôg	*rôg
G jd.	rôga		rôga	*rôga
L jd.			rôgu	rôgu
N jd.	rôzi/rôgovi	rôgovi/rôzi	rôgovi	*rôgovi/*rôzi
G mn.	rôgôvā	rôgôvā	rôgôvā	*rôgôvā/rôgā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	môst	môst	môst	*môst
G jd.	môsta	môsta	môsta	*môsta
L jd.			môstu	*môstu
N jd.	môstovi	môstovi	môstovi	*môstovi/*môsti
G mn.	môstôvā		môstôvā	*môstôvā/*môstā

padež i broj	RHJ	HER	ŠK	Klaić
N jd.	nôs	nôs	nôs	*nôs
G jd.	nôsa	nôsa	nôsa	*nôsa
A jd.		nôs		
L jd.		nôsu	nôsu	*nôsu
N jd.	nôsovi	nôsovi	nôsovi	*nôsovi/*nôsi
G mn.			nôsôvā	*nôsôvā/*nôsā

Gore navedene imenice također pripadaju naglasnoj paradigmi *c*, ali se od imenica koje su u ovome radu svrstane u podtipove *c* 1 i *c* 2 razlikuju po tome što u genitivu imaju kratak naglasak, a kako pripadaju kategoriji neživoga, u lokativu imaju uzlazni naglasak, čime se razlikuju od podtipa *c* 3. Možemo ih svrstati u naglasni podtip *c* 4. U izdvojenim se imenicama koje pripadaju tomu podtipu u RHJ-u i HER-u najčešće ne navodi lokativ jednine (koji je s obzirom na naglasak razlikovan), a nominativ jednine imenice *most* ujednačen je prema podtipu Klaićevu tipu *pòp*. Naglasak se u *Školskome rječniku* i Klaićevu naglasnome priručniku podudara u jednini, a u množini Klaić naglasak ujednačuje prema tipu *pòp* (primjerice, nominativ množine *rògovi* i genitiv množine *rògōvā*).

Morfološko-naglasni blok jednosložnih imenica *o*-osnova muškoga roda koje pripadaju podtipu *c* 4 u *Školskome rječniku* mogli bismo grafički prikazati na dolje naveden način s tim da bi naglasak u lokativu kratke množine (koji nije zabilježen) također imao kratkouzlazan naglasak (**ròzima*).

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	˘
G	˘	˘/˘'
L	˘	˘/˘'

Klaićev se tip pak od onoga iz *Školskoga rječnika* razlikuje u nominativu i genitivu duge množine:

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	˘/˘
G	˘	˘/˘'
(L – neživo)	˘	˘/˘'

Podtipove bismo naglasne paradigme *c* 3 i *c* 4 mogli svesti na jedan tip jer se razlikuju samo u lokativu jednine u kojemu imenice koje pripadaju kategoriji živoga imaju kratkouzlazan naglasak. Navedeni bismo podtip u pojednostavnjenoj tipologiji mogli nazvati *c* 2.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	“
G	“	“/’
(L – neživo)	˘	“/˘

Klaićev se tip pak od onoga iz *Školskoga rječnika* razlikuje tek u nominativu i genitivu duge množine.

padež	jd.	mn. (duga/kratka)
N	^	˘/“
G	“	˘/’
(L – neživo)	˘	“/˘

Kad bismo zanemarili kratku množinu, onda bismo na jedan tip mogli sve-
 sti imenice koje se sklanjaju po naglasnoj paradigmi *a* te po podtipu *c* 1 i *c* 3 i
 to bismo mogli prikazati na sljedeći način:

padež	jd.	mn.
N	^/“	“
G	^/“	“

U *Školskome rječniku* vodilo se računa i tome da ista imenica može pripa-
 dati i kategoriji živoga i neživoga te se može sklanjati na različite načine. Tako
 se imenica *član* sklanja po podtipu *c* 1 kad se odnosi na živo, a po tipu *c* 2 kad
 se odnosi na neživo:

člán *im. m.* <G člâna, A člâna/člân, L člânu/člânu; *mn.* N člânovi, G
 člânōvâ> **1.** <A člâna, L člânu> pripadnik kakve zajednice ili skupine [*~ obi-*
telji; ~ stranke] **2.** <A člân, L člânu> dio kakve skupine [*~ skupa*] **3.** *gram.* <A
 člân, L člânu> riječ koja dolazi uz imenice i označuje njihovu određenost ili ne-
 određenost.

3.4. Opće napomene u svezi s naglašivanjem jednosložnih imenica muškoga roda *o*-osnova i naglašivanjem na temelju praslavenskih naglasnih paradigma

Na temelju iznesenoga razvidno je da poznavanje praslavenskih naglasnih paradigma omogućuje da se na temelju nominativa i genitiva jednine imenica muškoga roda *o*-osnova predvide barem još nominativ i genitiv množine, a na temelju pripadnosti imenica kategoriji živoga ili neživoga u velikoj je mjeri pretkaziv i lokativ jednine. Ako imenica u nominativu jednine ima silazan, a u genitivu uzlazan naglasak, onda nominativ duge množine ima uzlazan naglasak (ako je slog u nominativu dug ili kratak, a u genitivu jednine kratak, onda je naglasak kratkouzlazan, a ako je dug u obama navedenim padežima, naglasak je dugouzlazan), a u genitivu duge množine kratkosilazan (ako je slog u genitivu jednine kratak) ili dugouzlazan (ako je slog u nominativu i genitivu jednine dug). Ako pak izostaje opreka po tonu u nominativu i genitivu (neovisno o tome je li slog kratak ili dug), u nominativu je i genitivu množine naglasak kratkosilazan. Na taj se način nastojalo u *Školskome rječniku* u što većoj mjeri usustaviti naglašivanje. Klaićeva se tipologija ponešto razlikuje. U imenicama koje su u ovom radu svrstane u podtipove *b 1* i *b 2* Klaić poopćuje uzlaznost u svim kosim padežima (osim genitiva kratke množine), a u imenica koje po podjeli iz ovoga rada pripadaju kategoriji *c 3* i *c 4* (tj. koje u nominativu jednine imaju dug, a u genitivu jednine kratak naglasak) isto čini u dugoj množini.

Na temelju proučavanja naglasnih paradigma moglo se izabrati i druga rješenja. Tako bi odabirom naglaska „iz južnih krajeva” (kako često navodi Klaić) gotovo sve imenice u nominativu i genitivu duge množine imale ujednačeni kratkosilazni naglasak (npr. *jěževi* umjesto starijega te u *Školskome rječniku* i *Naglasnome sustavu* odabranoga lika *jěževi*), a odabirom bi se „istočnih naglaska” dugouzlazni naglasak u množini proširio na dio imenica koje se sklanjaju po naglasnoj paradigmati *c* (npr. *válovi* umjesto starijega te u *Školskome rječniku* i *Naglasnome sustavu* propisanoga naglaska *válovi*).

Usustavljivanje je naglašivanja s pomoću naglasnih paradigma u *Školskome rječniku* provedeno i u drugim tipovima ne samo imenica, nego i pridjeva i glagola.

4. Zaključak

U radu su se na temelju nekoliko najzornijih primjera nastojalo iznijeti temeljne razlike u naglascima u Klaićevu *Rječniku stranih riječi* i priručniku *Naglasni sustav standardnoga hrvatskog jezika* te *Školskome rječniku hrvatskoga*

jezika Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školske knjige te ih usporediti s naglascima u suvremenim hrvatskim rječnicima i (u manjoj mjeri) drugim temeljnim jezičnim priručnicima. U Klaićevim se djelima i *Školskome rječniku* dosljedno provode novoštokavska naglasna pravila i u temeljnome hrvatskom leksiku i u posuđenicama za razliku od, primjerice, HER-a i *Hrvatske gramatike* u kojima su nedosljedno navedena i određena odstupanja od standardnojezične naglasne norme (primjerice, dopušten je, barem u razgovornome stilu, lik *studěnt*), pa čak i potpune inovacije (sklonidba *studěnt – studěnta*). Slična su nedosljedna odstupanja od novoštokavske naglasne norme zabilježena i u *Novome rječniku stranih riječi*.

U središnjemu se dijelu rada supostavljaju Klaićevi tipovi sklonidbe imenica iz *Naglasnoga sustava* i naglasni tipovi koji su na temelju odraza praslavenskih naglasnih paradigma i njihove primjene na hrvatski standardni jezik provedeni u *Školskome rječniku*. Ujedno se oni uspoređuju i sa stanjem u dvama suvremenim hrvatskim rječnicima: *Rječniku hrvatskoga jezika* Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža” i *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku*. Iako postoje razlike u uspostavljanju naglasnih tipova, razvidno je da se u *Naglasnome sustavu* i *Školskome rječniku* teži usustavljivanju naglašivanja. Da je usustavljivanje itekako potrebno, razvidno je po stanju u suvremenim hrvatskim rječnicima u kojima su manji problem razlike u naglašivanju pojedinih riječi od nedostatka svijesti o sustavu i naglasnim tipovima. U radu je to zorno prikazano s pomoću jednosložnih imenica muškoga roda koje pripadaju dijakronijskim o-osnovama. O rješenjima koja su ponudili Klaić i autori *Školskoga rječnika*, ali i autori pravogovornoga priručnika *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*¹³ može se i mora raspravljati te je u promišljanju naglasnoga sustava nužna otvorenost prema različitim pristupima. Nedvojbena je pak činjenica da bi Klaićev doprinos usustavljivanju naglašivanja u hrvatskome standardnom jeziku bio znatno veći da je njegov naglasni priručnik bio objavljen prije pedesetak godina kad je nastao.

¹³ Navedeni priručnik nisam uzeo u obzir zbog toga što je u svojem izlaganju tijekom znanstvenoga skupa o Adolfu Bratoljubu Klaiću i u svojem radu Klaićeve naglasne tipove s naglasnim tipovima u tome priručniku iznimno iscrpno usporedila Blaženka Martinović.

Literatura:

- ANIĆ, VLADIMIR. ²1994. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.
- BARIĆ, EUGENIJA I DR. ²1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- HER = ANIĆ, VLADIMIR I DR. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Ur. Jojić, Ljiljana; Matasović, Ranko. Novi liber. Zagreb.
- HJS = BARIĆ, EUGENIJA I DR. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Izv. ur. Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2006. Naglasne paradigme *o*-osnovâ muškoga roda u hrvatskom. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlja* 32. 159–172.
- KAPOVIĆ, MATE. 2008a. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51. 1–39.
- KAPOVIĆ, MATE. 2008b. Ustrojstvo rječničkoga članka u dijalekatnim rječnicima s obzirom na naglasak. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 14. 197–205.
- KAPOVIĆ, MATE. 2010. Naglasak *o*-osnovâ muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Filologija* 54. 51–109.
- KLAIĆ = KLAIĆ, BRATOLJUB 1974. *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*. Zora. Zagreb.
- KLAIĆ, BRATOLJUB. 2013. *Naglasni sustav standardnoga hrvatskog jezika*. Nova knjiga Rast. Zagreb.
- NRSR = KLAIĆ, BRATOLJUB; ŠKOLSKA KNJIGA. 2012. *Novi rječnik stranih riječi*. Ur. Nakić, Anuška. Školska knjiga. Zagreb.
- RAGUŽ, DRAGUTIN 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Medicinska naklada. Zagreb.
- ŠK = BIRTIĆ, MATEA I DR. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- RHJ = *Rječnik hrvatskoga jezika*. Ur. Šonje, Jure. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- TEŽAK, STJEPKO; BABIĆ, STJEPAN ³1970. *Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole*. Školska knjiga. Zagreb.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2013. Naglasci u govorima i toponimiji Zažablja i Popova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 155–173.
- VUKUŠIĆ, STJEPAN; ZORIČIĆ, IVAN; GRASSELLI-VUKUŠIĆ, MARIJA. 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.

Accentuation in *Dictionary of Foreign Words* and Accentual Manual of Adolf Blatoljub Klaić in Comparison with the *School Dictionary of Croatian Language*

Abstract

On the basis of declensions of monosyllabic o-stem nouns the author compares the accent types in Klaić's *Dictionary of Foreign Words* and orthoepic manual with the *School Dictionary of the Croatian Language* (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje and Školska knjiga). These works have in common the adherence to the Neoštokavian accent rules as well as the tendency to systematize accentuation. They differ in the selection of some accent types, which are in Klaić's works based on older language manuals and dialectological data while in *The School Dictionary* they are based on the study of accent paradigms. The author shows that Klaić's contribution to the systematization of accentuation in Standard Croatian would have been considerably greater if his manual were published at the time it was written. The author also shows the differences in the accentuation of certain words in contemporary Croatian dictionaries which are partly due to the lack of orthoepic manuals and the non-awareness of the existence of an accent system as well as the selective deviations from the accent system.

Ključne riječi: naglasna paradigma, naglasni sustav, o-osnove, hrvatski standardni jezik
Key words: accent type, accent system, o-stem, Standard Croatian